

УДК 343.985(343.542.1-053.2:343.221)

Д. Паляничко,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри криміналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ДИТЯЧОЮ ПОРНОГРАФІЄЮ

Актуальність статті зумовлена постановкою гострої проблеми, яка полягає в тому, що на перший погляд особи, які вчиняють злочини, пов'язані з дитячою порнографією, нічим не відрізняються від звичайних людей із їхніми турботами, проблемами, заняттями тощо. А от розваги в них інші, приховані від стороннього ока, вони їх не афішують, ними не вихваляються. Ці люди ведуть паралельне підпільне життя, сповнене не лише аморальності, а й кримінального змісту [1].

Аналіз наукової криміналістичної літератури засвідчив, що в Україні питання вивчення особи злочинця в межах дослідження злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, не було об'єктом досліджень, лише деякі аспекти подібних проблем висвітлювались в окремих публікаціях. Варто зазначити, що в матеріалах кримінальних проваджень лише за деякими винятками можна віднайти відомості, які характеризують професійні риси особи злочинця. Найчастіше трапляються лише відомості про його професію в минулому. На нашу думку, слідчі не дуже ґрунтовно підходять до виявлення всіх характеристик особи, що мають важливе значення для розкриття злочину. Тож багато деталей учиненого злочину залишаються поза картиною розслідуваної події.

Указане свідчить про відсутність достатньої кількості наукового підґрунтя, що сприятиме вирішенню нагальних проблем практики розслідування злочинів цієї категорії та боротьби з ними, які вже тривалий час перебувають у

центрі уваги як науковців, так і практичних працівників.

З вищевикладеного випливає основне завдання статті – максимально розкрити дані про суб'єкт злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією. Зазначене сприятиме розкриттю цих злочинів шляхом побудови версій щодо особи злочинця, його пошуку й установлення, адже важливість такої інформації полягає в тому, що вона містить у собі відомості, які характеризують типову особистість злочинця, котрий учиняє злочини досліджуваної нами спрямованості.

Під час скоєння злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, беруть участь різні особи, з абсолютно різними характеристиками, однак варто вказати, статистика правоохоронних органів США свідчить про те, що злочини, пов'язані з дитячою порнографією, здійснюються сексуально активними злочинцями, а їхній вік коливається від 14 до 65 років. 70% злочинців були засуджені за злочини, пов'язані із сексуальною експлуатацією дітей, використовували Інтернет зі злочинними намірами, 90% злочинів цієї категорії здійснюються близькими чи хорошими знайомими жертви [2].

У результаті аналізу злочинів проти основ суспільної моралі у сфері статевій недоторканності дітей ми дійшли висновку, що доцільно розрізняти такі категорії злочинців:

- 1) автори (створювачі) порнографічних предметів;
- 2) виготовлювачі порнографічних предметів;

3) поширювачі, тобто ті, хто збуває зазначені предмети [3, с. 41].

Перша категорія осіб є авторами продукції дитячої порнографії. Розслідування злочинів цієї категорії на етапі створення порнографічних предметів вельми складне, у зв'язку з тим що цей процес виявити практично неможливо, а довести винність ще важче. Створення кіно- й відеопродукції проводиться як одноосібно, так і групою осіб. Переважно виробники порнопродукції концентруються у великих містах – Києві, Харкові, Одесі, й у Криму. А от адмініструють сайти із різних куточків України, географія злочину досить широка.

Особи, котрі безпосередньо створюють матеріал для продукції дитячої порнографії, у більшості випадків отримують задоволення від самого факту свого авторського виготовлення таких сюжетів. Для багатьох із тих, хто бере участь у зйомках дитячого порно, це не лише спосіб заробити гроші, а й неабияке задоволення. Але виявити таку категорію злочинців у звичайному житті практично неможливо, вони нічим не виявляють своїх сексуальних відхилень у повсякденності. Зачіпками, за допомогою яких правоохоронні органи починають розплутувати клубок злочину, може стати випадкова річ, забута злочинцями поруч із жертвою: годинник чи якась книга, рукавички або сумочка, десь випадково в кадр потраплять номери авто чи будинок, який комусь вдасться впізнати.

Так, «автори» дитячого порно нерідко застосовують сексуальне насильство над дитиною з метою задоволення своєї нездорової статевої пристрасті з подальшим фіксуванням сексуальних сцен на відео або фото. Інколи фактичного фіксування не відбувається, так як злочинець здійснює он-лайн трансляцію за допомогою веб-камери через Інтернет, тоді співробітники правоохоронних органів під час виявлення незаконної трансляції мають змогу лише зафіксувати факт передавання інформації порнографічного характеру, вступу в сексуальні стосунки з дитиною тощо.

У випадку невиявлення злочинець не буде покараний.

Важливо не потрапити до пастки стереотипного уявлення про те, що окремі люди або групи є єдиними людьми, здатними скоювати такі злочини. Аналіз судової практики засвідчив, що не існує певного «типу» таких злочинців. Вони з'являються в будь-якому класі суспільства, серед представників будь-якої професії, раси й релігії. Хоча переважають чоловіки, жінки також здійснюють подібні злочини. Особи, котрі чинять насильство над дітьми, фіксують його, можуть бути гетеросексуалами, гомосексуалістами й бісексуалами. Зазвичай сексуальне насильство над дітьми відбувається вдома, але його скоюють і незнайомі особи.

Дослідження Ю.М. Антоняном і С.П. Позняковою близько півтора тисячі сексуальних злочинців, котрі були авторами дитячої порнографії, нерідко її акторами, а також часто виготовляли предмети дитячого порно, виявило, що 75% із них є осудними людьми, з цих останніх 75,2% становлять особи з психічними аномаліями. Суттєвої різниці в характері суспільно небезпечних діянь осудних і неосудних не виявлено. Але важливо зазначити, що психічно здорові особи частіше, ніж «аномальні», планували свої дії [4, с. 70–72]. Розподіл людей за ознаками розвитку потреб сексуального характеру є різним, існують люди, які намагаються задовольнити свої потреби не у звичайній формі, а в якійсь відмінній (аномальній, патологічній) від загальностановленої.

Для задоволення збочених потреб існує порноіндустрія. Так, деякі злочинці є кровними родичами дітей, із якими вступають у сексуальний зв'язок. Схильність до інцесту (кровозмішення) є в осіб, що належать до слабкого або середнього типу статевої конструкції, часто ці особи страждають психосексуальними відхиленнями (75%). Схильність до педофілії виявляється як у жінок, так і в чоловіків. Частіше ці люди мають такі характерні якості, як замкнутість, пасивність, обмеже-

ні контакти з оточуючими, підвищена чуттєвість, спостерігається порушення спілкування з протилежною статтю. Часто це особи, які не задоволені своїм сексуальним життям, не мають постійного сексуального партнера, відчувають хворе задоволення від демонстрації порнографічної продукції, творцями якої вони і є, тощо. Отже, злочинців, які вступали в сексуальні відносини насильницьким чи ненасильницьким способом з неповнолітньою особою та здійснювали їх фіксування, умовно можна поділити на такі групи:

1) особи, котрі страждають на різні форми сексуальних відхилень, серед яких надають перевагу гетеро-, гомо- та бісексуальним контактам;

2) особи, які страждають на різні психічні відхилення: органічне враження головного мозку (його залишкові вияви), психопати, шизофреніки, олігофрени, алкоголіки, у тому числі з алкогольними психозами;

3) психічно здорові люди.

Це особи, які раніше не були засуджені або були засуджені за аналогічні чи споріднені злочини (насильницьке мужолозтво, розбещення неповнолітніх, звалтування тощо). Тут необхідно чітко розуміти різницю між суб'єктом, який займається створенням творів, відео, аудіо, текстів, малюнків, і тими, хто займається виготовленням такої продукції.

Другу категорію осіб, причетних до злочинної діяльності, пов'язаної з дитячою порнографією, становлять виготовлювачі порнопредметів. Це переважно фотографи, професійні комп'ютерники, працівники поліграфічних підприємств. Зазвичай ці особи не були засуджені (не судимі), ведуть нормальний спосіб життя. Частина від злочинного прибутку, котру вони отримують, значно нижча, ніж в інших членів злочинної організації, що доводять «справу» до логічного завершення.

Виготовлення творів, аудіозаписів і малюнків або яких-небудь зображень, як правило, проводиться суб'єктом самостійно. Для того щоб

учинити такий злочин із використанням сучасних технологій, особа повинна мати деякі знання й навички, що можуть стосуватися комп'ютерної техніки, аудіо- та відеообладнання для запису, основ поліграфічного виробництва, друкарської справи тощо. Злочинці широко використовують власний досвід, якщо він є, а також досвід інших осіб, котрі вже мали справу з таким видом діяльності.

Виготовлювачів предметів дитячої порнографії викривають значно рідше, ніж тих, хто збуває їхню «продукцію». Уважаємо, що не лише криміналістичний, а й оперативний облік (тобто виділення в окрему категорію виготовлювачів предметів дитячої порнографії) матиме важливе значення для розкриття злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією.

Характеристика змістового боку виготовлювача, на нашу думку, має такі дані:

1) специфічні особистісні риси: у більшості випадків це активні, але терпимі до будь-якої роботи особи; переважно виконують ті завдання, що приносять задоволення та прибуток; залюбки займаються технічними видами діяльності, що не позбавляє їх можливості реалізовувати свою багату фантазію й використовувати різні види обладнання й техніки; схожі на одинаків, але від спілкування не відсторонюються; загалом справляють позитивне враження тощо;

2) статус суб'єкта: переважно займають середню ланку діяльності; за родом занять найчастіше це програмісти, фотографи середнього класу, не зовсім успішні художники чи письменники; майстри своєї справи, яку люблять, постійно підвищують майстерність; у більшості випадків не мають кримінального досвіду, але регулярно виконують технічне забезпечення злочину; низький або середній рівень матеріального забезпечення;

3) мають яскраво виражений корисливий мотив, що спонукає виготовляти предмети дитячої порнографії;

4) цілеспрямовані, наполегливі, завжди виконують поставлені завдання;

5) завжди готові виконати свою частку роботи під час здійснення окремого способу виготовлення порнографічного предмета, якщо це відповідає набутому раніше досвіду; у випадку постановки завдань, що не відповідають рівню знань і досвіду, можуть відмовитись від виконання, залежно від ситуації, що склалася на певний момент;

6) не мають активних злочинних зв'язків між членами угруповання, так як займають переважно середню ланку;

7) у більшості випадків виконують роль виконавця технічних функцій злочину, пов'язаного з дитячою порнографією (технічне виготовлення предметів дитячої порнографії, їх розмноження, монтаж тощо).

Стосовно третьої категорії осіб, то везенням, переміщенням, зберіганням, збутом або розповсюдженням предметів дитячої порнографії, як свідчить практика, займаються особи у віці від 25 до 45 років [5, с. 96]. Частіше за все чоловіки, серед них є одружені й такі, що мають дітей. Кількість осіб, котрі вирішили займатися поширенням предметів дитячої порнографії, залежать від цілей і завдань, виконання яких вони мають на меті, а також від наявності матеріальних та інтелектуальних можливостей. Близько 30% осіб, що виготовляють і поширюють дитячу порнографію, працюють в Інтернет-клубах, комп'ютерних центрах тощо, переважно мають середню або вищу освіту або ж навчаються, оскільки діяльність щодо поширення й виготовлення такої продукції вимагає наявності хоча б елементарних знань у відповідній галузі. Як правило, це люди, які не страждають на які-небудь сексуальні або психічні відхилення, явного задоволення від самого факту заняття такого роду діяльністю не отримують, розглядають свою діяльність лише як роботу, спосіб отримання коштів на існування. Найчастіше це люди, які займаються продажем друкарської, відео, аудіо або іншої продукції цілком пристойного змісту і для розширення асортименту своєї продукції, а також розширення кола

споживачів використовують предмети порнографічного характеру, серед яких є і дитяча порнографія. Ті, у кого є свої діти, указують, що збуту неповнолітнім не здійснюють.

Вік осіб, котрі здійснюють збут або розповсюдження порнографічної продукції через Інтернет, значно нижчий. Чоловіки, дуже рідко жінки. Переважно не одружені, дітей не мають, постійного місця роботи також, мають середню або вищу освіту, як правило, технічну. Це особи, для яких отримання прибутку не завжди обов'язкове. Ще однією категорією осіб, котрі займаються розповсюдженням цих предметом за допомогою Інтернету, є ті особи, для яких така діяльність є свого роду бізнесом, тобто основна мета – отримання прибутку. Ця категорія найбільш небезпечна. Анкетні дані приблизно збігаються із другою категорією злочинців, а психологічні характеристики зовсім інші: ці люди знають про протиправність своїх діянь, умисно створюють розрізнені перешкоди для їх виявлення, нерідко є авторами і творцями предметів дитячої порнографії, але часто не беруть безпосередньої участі [6, с. 44–49].

Отже, у результаті аналізу злочинів проти основ суспільної моралі у сфері статевої недоторканності дітей доцільно виділяти такі категорії злочинців: автори (створювачі) предметів дитячої порнографії; їх виготовлювачі та поширювачі. Детальне вивчення особистих якостей злочинця в процесі кримінального провадження більшою чи меншою мірою дає змогу визначити ще не встановлені елементи криміналістичної характеристики досліджуваної категорії злочинів, а саме: мету, предмети злочину, особу потерпілого, способи, обстановку, знаряддя й засоби вчинення злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією, а також вплив на досягнення намічених результатів.

Ключові слова: криміналістична характеристика, порнографія, особа злочинця, дитяча порнографія, суб'єкт злочину.

Стаття присвячена дослідженню особи злочинця як елемента криміна-

лістичної характеристики злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією. Подаються категорії злочинців, які передбачають їх вікові групи, уподобання, соціальний статус тощо, що дасть змогу максимально повно розкрити один із основних елементів криміналістичної характеристики злочинів проти основ суспільної моралі у сфері статевої недоторканності дітей.

Статья посвящена исследованию личности преступника как элемента криминалистической характеристики преступлений, связанных с детской порнографией. Наводятся категории преступников, которые предусматривают их возрастные группы, вкусы, социальный статус и другое, что даст возможность максимально полно раскрыть один из основных элементов криминалистической характеристики преступлений против основ общественной морали в сфере половой неприкосновенности детей.

The article is sanctified to research of personality of criminal as an element of criminalistics description of the crimes related to child's pornography. The categories of criminals, that plug in itself their age-related groups, tastes, social status and other, are pointed in this article, that will give an opportunity maximally full to expose one of basic elements of criminalistics

description of crimes against bases of public moral in the field of sexual inviolability of children.

Література

1. Нечипоренко Л. Ефір для порно / Л. Нечипоренко // Іменем Закону : тижневик МВС України. – 2011. – № 48 (5692) (Моменти № 9). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.archive.imzak.org.ua/index.php/home/m1170683153>.
2. Криминалистика : [учебник] / [Т.С. Волчецкая, В.Я. Колдин, В.В. Крылов и др.] ; под. ред. Н.П. Яблокова ; Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова, юрид. фак. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрист, 1999. – 718 с.
3. Хільченко С.В. Методика розслідування поширення порнографічних предметів / С.В. Хільченко. – К. : Вид. Паливода А.В., 2008. – 151 с.
4. Кон И.С. Сексуальная культура в России. Клубничка на березке / И.С. Кон. – 2-е изд., доп. и перераб. – М. : Айрис пресс, 2005. – 460 с.
5. Старушкевич А.В. Криміналістичний аналіз злочинної діяльності у сфері поширення дитячої порнографії та можливості його використання органами внутрішніх справ та митниками / А.В. Старушкевич // Митна справа. – 2004. – № 2. – С. 95–104.
6. Паляничко Д.Г. Методика розслідування злочинів, пов'язаних із дитячою порнографією : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / Д.Г. Паляничко. – Одеса, 2013. – 210 с.

